

LES ESGLÉSIES ROMÀNIQUES DEL MARESME ORIENTAL

Coneixem per Maresme Oriental el territori que des de la riera de Caldes d'Estrac segueix pel litoral fins al riu Tordera i des de la mar fins les serralades de Montalt, Collsacreu, Montnegre, Rocarrossa i Sant Corneli.

Aquesta subdivisió comarcal obeeix al fet que les dues porcions del Maresme han viscut, històricament, totalment separades. L'oriental pertanyé al comtat, després vescomtat, de Girona i més tard al vescomtat de Cabrera. L'occidental, al comtat de Barcelona.

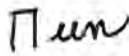
En crear-se les Vegueries, el territori al qual ens venim referint seguí essent de Girona i, més tard, del seu Corregiment.

En l'ordre eclesiàstic, avui encara perdura la vella demarcació, i la diòcesi de Girona penetra, pel litoral, dins de la de Barcelona. Cal recordar que la divisió territorial eclesiàstica fou feta damunt del patró de l'antic comtat gironí, responent al fet que la reconquesta, menys difícil per la marina, permeté d'incorporar al «pagus gerundensis» la llenca de terra del Maresme Oriental, mentre restaven més retardades les armes franques a les vessants del Montseny i nord del Montnegre.

Les restes d'arquitectura romànica hi són escasses i bona part d'elles desconegudes, car hom no espera trobar-ne en indrets com el Maresme, on el benestar econòmic, natural a la situació marítima, permeté tant la transformació dels temples, adaptant-los als nous estils, com també la construcció de noves esglésies.

A manera d'inventari, donarem notícia de les esglésies dels temps de l'art romànic i de les restes que se n'han conservat (fig. 1).

SANT MARTÍ D'ARENYS (Terme d'Arenys de Munt). — És la de més antiguitat de la comarca, i ve esmentada en el precepte donat per

Lluís *el Calb* a favor de la Seu de Barcelona, el 9 de setembre de 878.¹ Una vella església, probablement distinta de la primitiva, arribà fins l'any 1539, en què s'enderrocà una volta construïda l'actual. El seu absis era a la banda de llevant i ocupava part del que avui és la plaça de l'Església. En les obres de derrocament de l'antiga rectoria, es trobà capitell del segle XII ~~que reproduïm a~~

Abans de l'any 1230 hi havia dins del mateix terme parroquial dues capelles més: l'una, dedicada a *Santa Cecília*, al veïnat de Torrentbò, i l'altra al de Sobirans, en honor de *Sant Miquel*.² Totes dues foren reformades els anys 1548 i 1549, i no conserven res de les primitives construccions.

SANT ISCLE DE VALLALTA. — És anterior a l'any 1041.⁴ Fou consagrada pel bisbe de Girona Berenguer Guifré, l'any 1090.⁵ No hi ha cap resta de l'església romànica, car l'actual fou construïda a darreries del segle XVIII, aprofitant les parets essencials del vell campanar de planta quadrada, avui totalment desfigurat amb obra posterior.

Dins del terme parroquial — que comprenia els termes de Sant Iscle de Vallalta i de Canet de Mar — hi hagué una altra església, dedicada a *Sant Feliu*, existent ja l'any 993⁶ i que esmenta com a parròquia un document de l'any 1041.⁷ Era situada a la banda nord-oest del que és avui terme de Canet, en el lloc conegut per l'Aubó, i, més tard, per Sant Pere de Romaguera. Ja abans de l'any 1230, l'advocació passà de sant Feliu a sant Pere, la festivitat del qual es com-

1. Precepte de Lluís *el Calb* a favor de la seu de Barcelona, datat del 9 de setembre de 878, en el qual esmenta diverses esglésies del Maresme i «... et cellam que est pagi gerundensi, siue sancti Martini ecclesiam, cum vineis et siluis et uillis sibi pertinentibus...» (Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Liber Antiquitatum* I, fol. 1, n.º 2). La identificació no presenta cap dubte, car en la comarca del Maresme i comtat de Girona no n'hi ha d'altra que la de Sant Martí d'Arenys. En documents posteriors és anomenada «Sancti Martini Vilare Ramioni» i «Arenio sancti Martini Vilar de Ramió», l'any 1022, i a mitjans del segle XI, «Sancti Martini de Arenis».

2. Cf. el nostre llibre *Un siglo de Arte Religioso en San Martín de Arenys* (1944), 5.

3. *Id.*, 6 i 30.

4. Donació de la comtessa Ermesendis al monestir de Sant Pol del Maresme, 12 de novembre de 1041. Arxiu de la Corona d'Aragó, Montalegre, pergami núm. 929.

5. Apèndix II.

6. Venda que fa Audeguer, abat de Sant Pol del Maresme, el 7 d'abril de 993, de terres i vinyes al lloc del Cavaió d'Arenys, que confronta «de oriente in domum sancti feliciis ecclesia pinta, de meridie in undas maris». Arxiu de la Corona d'Aragó, Montalegre, pergami núm. 661.

7. Donació d'Ermesendis al monestir de Sant Pol, 12 de novembre de 1041 (cit.). «... sunt in comitatu gerundensi, atque in parrochia sancti feliciis ecclesia pinta, et in parrochia sancti aciscli, et de sancto martino, et de sancto cipriano, et de eorum terminos...»

memora el mateix dia primer d'agost. Sembla que al segle passat encara es conservaven les ruïnes d'aquesta església.⁸

SANT CEBRIÀ DE VALLALTA. — Hom l'esmenta ja en l'acta de restauració de la canònica de Girona de l'any 1019, que presideixen la comtessa Ermesendis i el seu fill Berenguer Ramon.⁹

El pseudo-Boades atribueix la consagració d'aquesta església al bisbe Berenguer Guifré,¹⁰ que governà la Seu de Girona els anys 1050-1091. L'església actual correspon a la primera meitat del segle XVI.

MONESTIR DE SANT POL DEL MARESME. — Deixant de banda Argaiz¹¹ i Roig i Jalpí,¹² que daten aquest monestir d'abans de l'any 882, la primera data documentada és de l'any 955.¹³

Aquesta abadia, construïda sobre el massís rocós del litoral, havia patit tota mena de depredacions: «... cuius etiam locus iuxta littore maris est conditus, frequenter iam passus diuersis persecutoribus genicium barbarorum atque christianorum...» L'any 1061, abandonat l'esmentat monestir, el posseïa el comte Ramon Berenguer el Vell, qui, juntament amb la comtessa Almodis, el comanà en administració a Guillem Llobetó;¹⁴ segons sembla, feia prop de trenta anys que el monestir era abandonat dels monjos.¹⁵

El 2 de gener de 1069, els comtes de Barcelona en feren donació al monestir de Santa Maria i Sant Honorat de Lerins,¹⁶ els monjos del qual s'hi establiren, i passaren l'antiga abadia a priorat.¹⁷

8. MAGÍ XIQUÉS I SOLER, *Reseña histórica de Canet de Mar y de sus monumentos* (Barcelona 1880), 12.

9. *Marca Hispànica*, 431 i 1016. VILLANUEVA, *Viaje Literario*, XII, cap. XXX.

10. *Llibre de Feyts d'Armes de Cathalunya*, cap. XVIII.

11. GREGORIO DE ARGAIZ, *La Herla de Cataluña* (Madrid 1677), 312.

12. *Resumen Historial*, etc., 267.

13. Donació de Teodisel i la seva muller al monestir de Sant Pol del Maresme, de gener de 955. Arxiu de la Corona d'Aragó, Montalegre, pergamí núm. 662.

14. Cf. el nostre estudi *El Monestir de Sant Pol del Maresme*, «La Paraula Cristiana», (1931), 414.

15. El primer d'abril de 1063, Guillem Llobetó, titulant-se «predicti cenobii Sancti Pauli ministrum et baiulum, per vocem sancti Pauli predicti et Comitum Reimundi Berengarii», sosté un plet amb el prevere Armengol, sobre la propietat d'unes terres; i en una informació els testimonis juren damunt de l'altar consagrat de Sant Miquel, de l'església de Sant Pol del Maresme, que fa més de trenta anys que els comtes de Barcelona les posseïen i que l'esmentat Armengol les havia preses de la potestat dels canons i de Sant Pau, declaració que fou seguidament aprovada pel jutge Guitard. (Arxiu de la Catedral de Barcelona, Sala 2, carpeta 1, doc. 224.)

16. Apèndix I.

17. Cf. *El Monestir de Sant Pol del Maresme*.

li Aquesta església, avui convertida en senzilla capella, sofrí moltes transformacions. De l'antiga construcció romànica només en resta l'absis, ornat exteriorment amb arcuacions lombardes i amb tres absidiols a l'anterior (fig. 2), de mida quelcom més gran el del centre.¹⁸

SANTA MARIA DE PINEDA. — Al segle X el nom genèric de Pineda no venia limitat al seu actual terme municipal, puix que, fins i tot, s'estenia al de Palafolls. A començaments del segle XI es reduí als actuals termes de Pineda, Calella i Santa Susanna. L'any 1032, Santa Maria ja era titular d'aquesta església.¹⁹

li L'església parroquial de Pineda fou consagrada l'any 1080 pel bisbe de Girona Berenguer Guifré.²⁰ L'actual temple parroquial correspon a les darretes del segle XV o a començaments del XVI.

A l'extrem nord-oest del terme de Pineda hi hagué la capella de *Sant Andreu*, al paratge de l'Arboceda, la qual s'esmenta ja en l'any 1079.²¹ Fins fa uns cinquanta anys encara es mantenia en peu i s'hi feia culte; ara és del tot abandonada. El seu estil és romànic, amb aparell molt rústic i primitiu i amb l'absis semicircular orientat a llevant. La vella coberta de volta cilíndrica fou substituïda, en els segles XVII-XVIII, per una de vigüeria, i fou cegat l'absis amb una paret alçada al davant de l'antic presbiteri. La façana també fou alterada, utilitzant elements de les anteriors construccions romàniques (fig. 3):

Una altra església anterior a l'any 1230 és la de *Sant Quirze de Cap-aspre*, prop de la riera de Calella.²² Mudada més tard de lloc, han desaparegut les ruïnes de la primitiva.

El *Castell de Montpalau*, també, a l'antic terme parroquial de Pineda, tenia la seva capella l'any 1170,²³ i es conservava encara l'any 1230, sota l'advocació de sant Miquel.²⁴ És impossible concretar en les ruïnes de l'antic Castell de Montpalau la situació de la capella, car és avui tot amuntegat de pedres i runes.

18. Vid. PUIG I CADAVALCH, GODAY I FALGUERA, *L'arquitectura romànica a Catalunya*, II, 138.

19. Arxiu de la Corona d'Aragó, Sant Llorenç del Munt, pergami núm. 93.

20. Apèndix 3.

21. Apèndix 3.

22. Apèndix 4.

23. Donació de Riembau de Montseny al monestir de Sant Pol, 25 d'octubre de 1170. Arxiu de la Corona d'Aragó, Montalegre, pergami núm. 641.

24. Apèndix 4.

SANT PERE DE PINEDA. — Primerament sufragània de Santa Maria de Pineda i després parròquia independent, segons les dades més antigues que hem pogut recollir, és esmentada l'any 1099.²⁵

Es potser una de les que millor conserven les característiques romàniques en tota la comarca. Té l'absis semicircular, orientat a llevant. A l'exterior, tan l'absis com les parets laterals vénen ornats amb bandes i arcuacions. A l'interior, la volta de mig punt és reforçada per arcs torals, que es prolonguen en forma de pilar fins el pla de l'església. La volta és feta de reble de lloses de pedra, a manera de maons, i tot l'aparell de l'obra interior és regular i ben cuidat.

El campanar es construí a la banda nord, al costat del presbiteri, i el lloc s'aprofità per a una capella lateral, oberta en aquell indret sota un arc de pedra. Al costat sud hi ha tres finestres i una altra a la banda nord, de forma abocinada, segons les característiques de l'estil romànic, amb muntants i dovelles de pedra picada. La finestra del fons de l'absis conserva encara els senyals del cindri de canyes. L'alçària de l'església des del nivell de terra fins a la volta és d'uns 9 metres (fig. 4).

En els segles XVII-XVIII fou objecte d'ampliacions: hom construí capelles laterals i canvià la façana; sobre la volta s'aixecaren unes golfes, que motivaren l'elevació de les parets i àdhuc la de l'absis, restant el bon efecte de l'ornamentació de bandes i arcuacions. A les darreries del segle XVIII fou enguixat l'interior de l'església, s'hi posaren cornises, motllures i capitells, els quals, en ésser incendiat aquell temple l'any 1936, caigueren, i l'interior tornà al seu antic aspecte.

SANTA EULÀLIA D'HORTSÀVINYÀ. — Existia l'any 1081.²⁶ És parròquia, agregada ara al terme municipal de Tordera, i aquesta església no serva cap detall de l'antic temple romànic.

25. Donació feta per Arnau Arbert i Ramon Arbert a Adalaida i Ermesenda del Mas anomenat Vila, del mas Sala d'Arads, de «*sacrarior duos ad portam ecclesie Sancti Petri de Pineda*», tres vinyes, i quatre peces de terra «*est omnia in Comitatu Gerundensi in Parrochia sancte Marie de Pineda*», el 19 de desembre de 1099. (Arxiu de la Corona d'Aragó, perg. Ramon Berenguer III, n.º 64. El pseudo-Boades atribueix la seva consagració al bisbe Berenguer (*Feyts d'Armes de Cathalunya*, cap. XVIII).)

26. Donació d'un mas al Prior Bernat de Sant Pol, «*... et est ipsum mansum in comitatu gerundense in maritima, in apendicio sancte eulalie de orto saviniano; et afrontat ipsuñ mansum cum ipsas terras de oriente in monte raso, de meridie in sancto Andree, de occiduo in sancta camela, de circi in ipsa via in cummaleras...*» (Arxiu de la Corona d'Aragó, Montalegre, pergamí núm. 624.)

El mateix any 1081 s'esmenta l'església de *Santa Camela*, a ponent de la d'Hortsavinyà, la situació exacta de la qual no havem pogut identificar.

MONESTIR DE ROCA-ROSSA. — Dins del mateix terme parroquial d'Hortsavinyà hi hagué la canònica agustiniana de Santa Maria de Roca-Rossa. Segons Montsalvatge, seguit per altres autors, la seva fundació tingué lloc el 20 de novembre de 1145, per Guerau de Cabrera, vescomte de Girona i d'Urgell. No obstant, el document esmentat per Montsalvatge no és pròpiament de fundació del monestir, sinó una donació, que fa el vescomte al monjo Bernat, d'un alou al lloc dit «Fredena» (la descripció del qual concorda amb l'actual situació de la capella), per tal que s'hi edificui una església a honor de santa Maria.²⁷

És probable que el veritable fundador sigui Ramon Gasc, com recorda una lauda sepulcral²⁸ de darreries del segle XII o començaments del XIII, que reproduïm (fig. 5) :

«ISTIVS ECCLESIE PRIMVS FVNDATOR HABETVR ;
QVI IACET HOC TVMVLO RAIMVNDVS NOMINE GASCVS ;
PRINCIPIO FINEM POSVIT MVNDANA RELINQVENS ;
PERPETVI FRVCTVS MERCEREM SVPER ASTRA RESVMENS :»

Resten encara les ruïnes d'aquest monestir al cim de Roca-Rossa. La planta que reproduïm (fig. 6) n'excusa la descripció. És coberta d'una volta amb arc apuntat, destruïda en gran part al costat

27. MONTSALVATGE I FOSSAS, F., *Notícies històriques*, XIV (1904), 391-399.

28. Aquesta làpida es conserva al Museu d'Art de Catalunya (Núm. 1574). El senyor Joan Ainaud de Lasarte, que ens en donà notícia, pogué identificar la procedència de la lauda sepulcral, degut a la transcripció que en féu Roig i Jalpi.

Diu Roig i Jalpi, en el *Resumen Històric*, en parlar de monestirs de la diòcesis de Girona : «El de Santa Maria de Roca Rossa, cuya Iglesia edificó Raymundo Gausilo, como consta de un epitafio sepulcral, que está al lado de su puerta principal, a la parte de tremontana, escrito en una piedra berroqueña, el qual dize : "Istius Ecclesie primus fundator habetur, qui iacet hoc tumulo Raymundus nomine Gausilus. Principio finem posuit mundana relinquens perpetuam fructus mercem supra astra resumens".» (Pàg. 522.)

El pseudo-Boades, en referir la fundació de Roca-Rossa, diu : «... un hom molt virtuós e molt rich appellat Ramon Gausilus, tractant de lexar lo mon e de faer-ne vida sancta en aquell loch, fae una sglesia molt gran e molt forta, segons se'n troba recort en la matexa sgleya...» (*Feyts d'Armes*, cap. XIX).

Deixant de banda la mala transcripció de Roig, és curiós de veure com transcriu *Gausilus* en lloc de *Gascus*. I el pseudo-Boades, també diu «Gausilus», reiterant la mateixa error. És Roig l'influenciat pel manuscrit del Boades que havia descobert, o el Boades per la mala transcripció de Roig i Jalpi?

de l'entrada principal. La construcció respon al romànic de finals del segle XII.²⁹

SANT GENÍS DE PALAFOLLS. — Ve esmentada en el precepte donat l'any 947 pel rei Lluís IV al monestir de Sant Pere de Roda («Sancti Genesii in comitatu Gerundense, in loco qui dicitur Pineta, cum alodio Palatiolo»), i, l'any 974, en la butlla de Benet VI al mateix monestir («Villam Palatiolo, cum ecclesia Sancti Genesii»).³⁰ L'actual església parroquial fou construïda el segle XI, d'una sola nau i amb l'absis a llevant. La coberta és de volta de mig punt, reforçada per arcs torals sostinguts per pilars. Com a nota curiosa, s'observa, de bell antuvi, la marcada desviació de l'arc toral del presbiteri (fig. 7).

A l'exterior s'ornà amb bandes i arcuacions lombardes, que es veuen en la paret de migjorn. Primitivament, la llargada interior de l'edifici degué ésser d'uns 18'50 metres; però, com direm més endavant, fou perllongada fins els 26 metres. L'amplada de la nau és de 6'40 metres, i l'alçada del pla de terra fins a la volta, de 8 metres. El gruix de les parets, no ben igual, és aproximadament d'1 metre.

Al segle XIII s'obriren dues capelles laterals entre els dos primers arcs torals, amb volta d'arc apuntat, la qual cosa donà aleshores a l'església la planta de creu llatina. Després del saqueig de la pavoridia de Palafolls i l'incendi de l'església pels pagesos de remença, l'any 1485, s'introduïren nous canvis a l'estructura de l'edifici, amb la construcció de noves capelles laterals i d'una nau lateral al costat nord, d'estil gòtic decadent del segle XVI, que tant abunda a la comarca.

La nova construcció es féu arbitràriament, sense tenir en compte l'estructura de la nau principal, de manera que, per tal d'obrir pas a la nau lateral, li fou eliminat el pilar del costat nord del darrer arc toral, el qual ve a aguantar-se sobre la volta de la capella, comproment l'estabilitat de la coberta de la nau central fins el punt que aquesta presenta una gran esquerda.

A començament del segle XVI, també es perllongà l'edifici per la façana i es bastiren un nou campanar i, una torre de defensa, flanquejant els seus angles. En data que no ens ha estat possible de precisar, però posterior al segle XIII, s'allargà també l'església per la

29. *L'arquitectura romànica a Catalunya*, cit. III, 119 i 121.

30. F. MONTSALVATGE, *Nomenclátor histórico de las Iglesias de la Diócesis Gerundense*.

banda de l'absis, i se'n bastí després un de nou, també de planta semi-circular. Al segle XVIII, al costat de la capella lateral de la banda nord oberta el segle XIII, es féu una nova capella d'estil neoclàssic. També en el segle XVIII, per a facilitar la instal·lació d'un nou retaule barroc, es pujà una paret per a tancar l'absis, el qual avui serveix de sagristia.

SANT ESTEVE DE TORDERA. — Ja existia l'any 977: «Ecclesia Beati Stephani, sita in Comitatu Gerundensi, in valle Tordarie.»³¹ L'actual església parroquial, d'estil neoclàssic, fou construïda els darrers anys del segle XVIII i acabada a primeries del XIX.

Conserva només el campanar del segle XI, encara que bastant alterat, on hom pot veure (lâm. II) les finestres de dues arcades, sostingudes per columnes centrals de capitell trapezial i mensuliforme. Arran del campanar, i en direcció est a oest, hi ha restes de l'arrencament d'una volta de mig punt de la vella església. Aquest campanar fou perllongat amb un pis de finestrals gòtics.

APÈNDIX

1

Donació feta pel comte de Barcelona Ramon Berenguer el Vell i la comtessa Almodis, a Aldabert, abat de Sant Honorat de Lerins i al seu monestir, del monestir de Sant Pol del Maresme, el 2 de gener de 1069.

Sacrosancte Dei ecclesie Sancte Marie et Sancti Honorati Monasterii Eirinensis, ubi et venerabilis Aldabertus abbas pressa vidatur.

Nos quidem in Dei nomine Raymundus Comes et uxor mea Almodis, Deo propicio, sano mente, integroque concilio, metuentes casum humane fragilitatis ne nobis repentina mors obveniat, placuit et placet animis nostris ut aliquid de rebus nostris propriis Deo deberemus offerre, et predicti monasterii abbati vel monachis, ibidem Deo digne famulantibus, donare sicuti et facimus. Sunt priscarum, enim legum sancxit auctoritas, ut quicumque rem sua in quemlibet cedere, donare, tradere, transfundere quod voluerit. Hoc per seriem scripturarum, auxiliante Domino, laudabiliter plenius

31. Id. id.

debeat corroborare. Ideo, nos iam dicti Raymundo et uxor mea Almodis, ad predictas ecclesias Sancte Marie vel Sancti Honorati Aldaberto abbati, ac monachis ibidem Deo seruiantibus, tam presentibus quam futuris, pro remedio animarum nostrarum ut pius et misericors Dominus veniam nobis prestare dignetur, etiam nam cedimus, donamus, tradimus atque transfundimus monasterium Sancti Pauli Maritime, cum omnibus que nunc habere videtur et deinceps acquisiturus est. - Post obitum vero nostrum, volumus, atque obtissime protestamur, ut sepe nominate ecclesie Sancte Marie vel Sancti Honorati abbas, vel monachi presentes et futuri ibidem Deo famulantes intrepide, per presens factum nostrum et nostris manibus roboratum, hec omnia et adhuc si ibidem aliquid acquirere poterimus, omnia et in omnibus, ad suam vindicent potestatem, ita ut nullus episcopus vel comes, nec ullus ex heredibus nostris, nec ulla opposita vel subrogata persona, de sepe nominatis rebus aliquid substrahere de potestate Dei ecclesiarum vel ei digne seruiencium, nec minuerè presumat. Et qui contra hoc factum nostrum ire, aut agere temptaverit, vel ad irrumpendum venerit, non valeat vindicare, ea que repetit, sed sit parti ipsarum ecclesiarum vel earum digne seruiantibus, culpabilis impleturus in vinculo una cum sacratissimo sociato, quod fisco pena numero auri libras centum, et in antea hic acta noster firmus et stabilis permaneat omni tempore. Facta carta ista, anno millesimo sexagesimo octavo ab Incarnatione Domini, indictione. VII^a., III° nonas ianuarii, regnante Philipo Rege anno .III°.

Signum Raymundi Comitis et uxoris fite (sic) eius Almodis, qui hoc testamentum fieri voluerunt, et firmare rogaverunt.

Raymundus Comes. Almodis Comitissa.

✠ Signum Petri filii eius. ✠ Signum Raymundi filii eius. ✠ Berengarii filii eius. ✠ Signum Agnes filie eius. ✠ Raimbaldi. ✠ Signum Berengarii Espiscopi Sedis Gerunde. ✠ Iohannes Levita et capud scole Sancte Marie Sedis Gerunde. ✠ Berengarii Levite. ✠ Deusdedit Levite. ✠ Guillelmi. ✠ Gilbert Mur. ✠ Willelmi.

✠ Petrus Levita scripsit die et anno quo supra.

Arxiu de la Corona d'Aragó, Monacals, Llibre 2103, fol. 3v. (Transcripció del segle XIV.)

2

Acta de dotació de la parròquia de Sant Iscle de Vallalta, feta pel bisbe Berenguer Guifré el 14 d'octubre de 1090.

Anno Incarnacionis dominice, monagesimo post millesimum, hera millesima, centesima uicesima octaua, indictione decima tertia, uenit dominus Berengarius sante Sedis Gerundensis episcopus, ad consecrandam ecclesiam in honorem sancti Adciscli constructam, in comitatu gerundensis, in loco qui uocatur Uellalta, in quo die consecracionis, dedit iam dictus presul

prefate ecclesie decimas et primicias, et alodia, et oblaciones fidelium, tam uiuorum quam eciam defunctorum, et insuper, ex omni parte ecclesie, cimiterium habens triginta legitimos passus, quod sub tali defensione et quietudine constituit, ut aliquis homo cuiuscumque ordinis, onoris uel etatis, ibi aliquam uiolentiam quocumque tempore non inferat, sed ob onorem et reuerenciam prefate ecclesie, saluo munimine consistat. Terminus autem prefate ecclesie, sic se nabet: Ab orientali parte terminatur in serra de Monte petra arrencada, per Cap bon a Caprodon et ab Erserma et a Rodal, et a Poi de faniol, et a Gistorleua, et a Peirerola, et per serra de Arbolio usque in littore maris. Et a meridiana parte terminatur in undas maris. Ab occidentali quoque parte, terminatur de mare a Petrafitia per ipsam aquam usque ad Roca de segur et in Futirrano margine de Pugosos et in Pui de ganafre, et usque in aqua de Castellar et de aqua de Loredella usque in ipsa de Martres, usque in Petra ferrera, medietatem de ipsis decimis habeat sanctus Adcisclus. A parte autem circi, terminatur in serra Montis nigri. Reeditus uero huius ecclesie sunt per singulos annos duo cuniculi. Preterea subdidit predictus presul predictam ecclesiam taliter dicionis Sedis gerundensis, ut omni anno inde chrisma accipiat et in omnibus eius institutis et precepconibus pareat. Scripta hec dos, secunda idus octobris, anno .I. post .xxx^m. regni Regis Philipi.

✠ Berengarius Dei gratia Gerundensis Episcopus. ✠

Hic crucis impressit signum Leuita Ionannes.

✠ Poncius notarius sancti honorati atque sacerdos, qui hec dos scripsi die et anno quo supra.

Pergamí de l'Arxiu Parroquial de Sant Iscle de Vallalta, avui destruït.

Un altre exemplar, probablement una còpia posterior, amb alguna variant ortogràfica havia pertangut a l'Arxiu Parroquial de Canet de Mar.

Una còpia d'aquest document es conserva a l'Arxiu Arxiprestal d'Arenys de Mar, tret a mitjans del segle passat pel rector Patllari Rodà, i d'aquesta la publicà el P. Fidel Fita en el *Boletín de la R. Academia de la Historia*, vol. , pàg.

Estudios Históricos, III (Madrid, 1885), 94.

3

Dotació de l'església de Santa Maria de Pineda, després de la seva consagració pel Bisbe Berenguer Guifré, 17 de gener de 1080.

Dotalia Ecclesie Beatae Mariae de Pineda, seu rectoria eiusdem:

Anno ab Incarnatione Domini Millesimo Septuagesimo nono, Era Millesima, Indictione duodecima, venit dominus Berengarius Sanctae Sedis Gerundensis Episcopus ad consecrandum Ecclesiam in honorem Sanctae Mariae Virginis, sanctique Iacobi Apostoli, necnon et Sancti Iusti sive et iam alium altare in honore Sancti Iohannis et Sancti Martini, in Comitatu scilicet Ierundensi in Maritima, in loco qui dicitur Pineta, in qua die consecrationis dedit iam dictus Praesul praefatae ecclesiae decimas et primitias et oblaciones fidelium tam uiuorum quam etiam defunctorum et insuper ex omni parte Ecclesiae cimiterium habens triginta legitimos passus: Et ego Arbertus dono ad diem dedicationis praefatae ecclesiae de meo proprio alodio: 411

circuitu quantum includit infra triginta legitimos passus per redemcionem peccatis meis vel parentorum meorum, sub eo modo, ut omni tempore habeat presbyter ipsum alodium et cimiterium sine ullius vinculo nominis viventis; quod sub tali defensione et quietudine constituit iam dictus praesul ut aliquis homo cuiuscumque ordinis honoris vel aetatis ibi aliquam violentiam quocumque tempore non inferat, sed ob honorem et reverentiam praefatae Ecclesiae salvo munimine consistat. Terminus autem parochiae praefatae Ecclesia, ita se habet: Ab orientali parte terminatur in torrente aquae vallis maris quae discurrit per tempus pluviarum et in finibus parochiae Sancti Genesii, et transit a meridici parti a finibus parochiae Sancti Cipriani conduditur et in aqua qui discurrit per torremtem qui dicitur Camp, et hinc pervenit usque in Ecclesiam Sancti Andreae, ab aquilonali parte pervenit ad portum qui dicitur Cedriga, et decendit usque in vallem Perduz: Redditus vero huius ecclesiae est per singulos annos denarios duodecim. Praeterea sub didit preadictus praesul praefatam ecclesiam taliter dicini Sedis Ierundensium, ac omni anno inde accipiat crismam, et omnibus institutis et monitionibus pareat. Acta haec dos, decimo sexto chalendas februarii anno decimo nono regni Philippi Regis.

Signum Arbertus qui ista donatione feci et firmavi firmarique rogavi.
Berengarius Dei gratia Gerundensis Episcopus.

Bernardus sacerdos scriptor et exarator qui hoc scripsit sub die (sic).

Correctum et comprobati cum eius originali instrumento, per me Franciscum Befaras, notarius Vicariatus propria manus scriptum.

Arxiu Diocesà de Girona, *Liber Dotaliarum I*, fol. 218v. (En aquest llibre, escrit al segle xv, hi ve redactat aquest document en lletra del segle xviii, intercalat entre els altres.)

4

Ponç de Montpalau, castlà del castell de Montpalau, fa testament el dia 29 d'abril de 1230, en el qual, entre diverses deixes i institucions, disposa:

In primis dimitto domo sancto Paulo maritime, omnem meum campum terre, qui est meum alodium franchum et liberum, que habeo et teneo in plano de Pinete, et etiam omnia dictum campum terre prope alodium sancti Pauli, et habeat iam dictum monasterium sancti Pauli et teneat atque possideat et suis rectoribus per fanchum proprium alodium omni tempore, ad voluntatem eius faciendi, cum corpus meum ad sepeliendum intus monasterio. Et ecclesie sancti Martini Pertegaz, .ii. solidos; dimitto altare sancte Marie de Pineta, mediam quarteriam ordeï, omni propre paccare et tradere intus mea harea; sancti Petri de Pinete .iii. solidos; dimitto sancti Michaelis Castro Monte Palacio .iii. solidos; Sancti Quirici de Cabaspre .ii.

solidos; sancti Cipriani de Valle alta .ii. solidos; Dimito sancti Aciscli de Valle alta .v. solidos; sancti Petri de Caneto .ii. solidos; sancti Martini de Arens .ii. solidos; sancte Cecilie de Torrente bono .ii. solidos; sancti Michaelis de Arens .ii. solidos; dimito Ospital de Calidas de Tarag .ii. solidos; Sedis Gerunde .ii. solidos; Ospital novo Gerunde .ii. solidos; dimito sancti Martini de Catiano .v. solidos; sancte Marie de Palacio .iii. solidos; confratrie sancti Felicis de Cadins, dimito sicut continetur instrumentum suum; dimito sancti Salvatoris Brede, .iii. solidos; sancte Marie Ruppe-Rupha .ii. solidos. Et rogo uxor mea et meos manumissores ut faciant meum convivium completo intus monasterium domui sancti Pauli Martime...»

Arxiu de la Corona d'Aragó, Montalegre, Pergami n.º 89r.

J. M. PONS I GURI

Arxiu Històric Municipal, Arenys de Mar.
Societat Catalana d'Estudis Històrics.